

Vysoké nad Jizerou

Kraj: Liberecký
Okres: Semily
Správní obvod: Semily
GPS souřadnice: 50.685589N, 15.401525E
Nadmořská výška: 692 m n. m.
První pís. zmínka: 1352 (672 let)
Počet obyvatel: 1 298
PSČ: 512 11
Adresa URL: www.vysokenadjizerou.cz

Historie obce Vysoké nad Jizerou

Doba, o níž nemáme písemných zpráv, končí v tomto horském kraji poměrně pozdě, až počátkem 14. století. Pravěké osídlení Vysocka nemůžeme předpokládat. Horská, kdysi hustě zalesněná krajina s nedostatkem úrodné půdy v drsném klimatu neměla k tomu vhodné podmínky. Nezachovaly se též po něm žádné přesvědčivé stopy.
Osídlení v době knížecí, připomínají podle amatérských archeologů, Viléma Vaníčka a Jana Zemana (bratra Antala Staška), názvy kopců v širokém okolí: Strážník, Varta, Vartiště. Nejblíže Vysokému je Stráž mezi Rokytnicí a Jabloncem nad Jizerou. Z nich měl ohni varovat před nepřítelem „branný lid k tomu zde usazený". Ohňové poselství mohlo odtud dospět přes Kozákov do nitra Čech. Pohřebišti těchto strážců hranic jsou prý „hrobky", hromady kamení v okolí skal, připomínající svými jmény dávné pohanské kulty (Smutná, Na krchově, Hroby, Čertova skála, Žalov). Ve Vysokém na cestě k Nístějce a ve Sklenařicích jsou místa zvaná Pohaniště. Oficiální archeologie tuto teorii, publikovanou roku 1939 v brožuře „Na stráži", odmítá, aniž by ji přesvědčivě vyvrátila.
Pozdní středověk
Doba posledních Přemyslovců, Lucemburků, husitské revoluce a vlády krále Jiřího. Sem spadá historicky doložený počátek osídlení naší krajiny i počátky města.
Pověst o založení města Vysokého připisuje zásluhu uhlíři Havlasu Pavlatovi, který ochočil medvěda, dovedl jej na pražský dvůr a byl panovníkem odměněn krajinou nad Jizerou, kde založil hrad Nístějku a město, které pro jeho polohu nazval Vysoké. Pověst praví takto: Pavlata, vysocký měšťan a kostelník, před svou smrtí, údajně stopatnáctiletý, pronesl roku 1500 ke svým synům proroctví o příštích osudech země České. Zachovalo se v zápisech ze 17. století. Podle nich medvěda chytil a ochočil v zimě v rokytnických lesích, kde pálil milíře. Dovedl ho do Prahy a byl odměněn králem Jiřím.
Vysoká, patrně ještě ves, je uvedena v popise arcidiecéze pražské z let 1344 - 1350 za Arnošta z Pardubic. Její plebánie (fara) patřila k děkanátu turnovskému v archidiakonátu boleslavskému. Pod jménem „Wysoka" je zaznamenána roku 1352 v registrech papežských desátků, kterých platila čtyři groše.
Vysoké jako město (Alta civitas) se jednoznačně objevuje až v pondělí 4. srpna roku 1354 (první písemně doložená zmínka). Při založení dostalo město jistě určitá privilegia, zejména právo trhů, správní, soudní a i hrdelní pravomoc. Vrchnost, která město založila, a panovníka, který udělil městu jeho práva, s jistotou neznáme.
První známou vrchností jsou však páni z Waldsteina, kterým město snad sloužilo jako hospodářské středisko zboží hradu zvaného Nístějka. Přes vysocké návrší nad řekou Jizerou vedly podle předpokladů turnovského archeologa PhDr. Jana Prostředníka, PhD. již stezky lidí mladší doby

kamenné, což zakládá na časovém určení původu nálezů ze Staré Vsi. Důležité spojení přes Krkonoše dokládá i nález pokladu pražských grošů v Horní Tříči i zanesení cest v některých starých mapách Čech.

Nístějka, hrádek na skalnatém ostrohu nad vtokem vysockého potoka do Jizery, byl postaven někdy v polovině 14. století asi Hynkem či Jindřichem z Valdštejna, když si s bratrem Zdeňkem rozdělili panství štěpanické. K Nístějce příslušelo území farnosti vysoké s nynějším Paseckem, území farnosti roprachtické a snad i olešnické. Na vysockém katastru, nad Nístějkou, jsou tzv. Nivy, pozemky, které patrně patřily k poplužnímu dvoru, dodávajícímu obyvatelům hradu čerstvé potraviny. Po Valdštejnských, jejichž jména se dovídáme, když jako patroni vysockého kostela prezentovali jeho plebány, vládli na Nístějce v letech 1390 - 1422 Vartemberkové, po nich do roku 1459 páni z Jenštejna. Krátce ji držel jako odúmrť král Jiří Poděbradský. Po roce 1460 bylo nístějské zboží připojeno k Navarovu, když hrad předtím asi vyhořel. Roku 1519 se připomíná jako „zámek pustý".

Poklad - 561 pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského, vyoraný roku 1946 na Kamenci ve Tříči nedaleko cesty z Vysokého do Krkonoš, je dokladem stáří této cesty do hor. Podle složení je jeho ukrytí odhadováno k roku 1330. Je vystaven v historické expozici Národního muzea na Pražském hradě.

Sklářství má na Vysocku dávnou historii. Podle zápisu v Nejstarší knize Starého Města Pražského se roku 1376 zavázal Mikuláš Quaysser, sklář z Vysokého, že dodá Hanušovi z Hlohova dvaatřicet set skel (patrně okenních terčů). Je to nejstarší zpráva o českém sklářství uvádějící jméno skláře.

Nedávno se podařilo přijít ve Vysokém na stopu sklářské hutě: archeologický výzkum rozhodne, jde-li o huť Quaysserovou. Sklárna se patrně časem přestěhovala za dřevem na sever od Vysokého, kde při ní vznikla ves Sklenařice. Roku 1957 byly zde odkryty zbytky sklářské pece a nálezy datovány do 15. století.

Nejstarší památka Vysokého je polychromovaná dřevěná socha Madony v kostele sv. Kateřiny, kde přestála požár roku 1834 a byla svědkem více než šesti století jeho historie. Vysocký rodák, historik umění Dr. Vincenc Kramář (1877 - 1960), ředitel Státní sbírky starého umění, zařídil její restaurování a určil původ do první poloviny 14. století.

Do Bílé Hory 1620

Doba Jagellonců a prvních Habsburků na českém trůně. Tehdy se Vysoké stalo hospodářským centrem navarovského panství a zejména za Smiřických vzkvétalo.

Navarov, hrad na skalním ostrohu nad vtokem zlatoolešnického potoka Zlatníku do Kamenice, se poprvé připomíná roku 1380 jako majetek Jindřicha z Valdštejna. Byl sídlem panství, ke kterému bylo po roce 1460 připojeno zboží nístějské s Vysockým, Sklenařicemi, Starou Vsí a Tříčí. Helkovice k němu patřily asi od počátku své existence. Vysoké se stalo jeho tržním střediskem. Majitelé Navarova, kterými byli v době připojení Nístějky Zajícové z Hazenburka, se rychle střídali, až roku 1515 jej získali Smiřičtí ze Smiřic. Ti se dobrým hospodařením stali jednou z nejbohatších rodin v Čechách.

Městský znak Vysokého, pocházející až z konce 16. století, znázorňuje muže, který kopím bodá vztyčeného medvěda. Privilegium na znak se nezachovalo, podobně jako ve většině okolních měst. Velká městská pečeť s tímto znakem nese letopočet 1592, což je asi rok udělení znaku. Jeho námět připomíná pověst o bájném Havlasu Pavlatovi.[editovat] Třicetiletá válka 1618 - 1648

Pro odlehlou polohu a poměrnou chudobu, která nelákala rabující vojáky, netrpělo město a jeho okolí tolik přímými zásahy války jako města okolní. Jeho obyvatelům však přinášela mnohá utrpení.

Statky Smiřických získal roku 1623 Albrecht z Valdštejna, po dobu svého života, do roku 1634 je uchránil

před drancováním nepřátel i císařských armád.
Kniha pamětí aneb Registra města Vysokého pod Krkonoši a nad Jizerou byla založena za primasa Jiříka Patočky roku 1629, neboť: „Každou věc potřebnou má člověk poznamenati, neb čas přijde, že ji bude potřebovati. Kdyby to nechtěl tak udělati, potom by neměl z čeho dokázati". Zápisy počínají soupisem obecních příjmů. Roku 1630 je v nich první zmínka o vysockém učiteli rektoru Janovi a jeho platu. Uprostřed třicetileté války, 1635, je zápis o velkém trhu ve Vysokém, na který přišlo mnoho kupujících a bylo přihnáno nebývalé množství dobytka.
Konec války - rok 1648 zastihl hraběte Mikuláše Desfours v Praze na Malé Straně ve švédském zajetí. Za to, že ho poddaní od Švédů vyplatili, slevil jim roku 1650 asi polovinu úroční dávky ovsa. Týkalo se to okolních vesnic, město Vysoké patrně nemělo takovou povinnost.
Od poloviny 17. stol. do poloviny 18. stol.
Doba vítězného absolutismu, rekatolizace a utužení nevolnictví - doba baroka.
Seznam poddaných z roku 1651, sestavovaný na každém panství pro protireformační komisi, obsahuje jména hospodářů, jejich manželek, dětí nad šest let a čeládky s údaji o jejich věku, a zda jsou katolíky nebo je naděje na jejich obrácení. Seznam je zachován pro městečko Vysoké (68 osob) i rychtu vysockou, ke které tehdy patřila Tříč, Stará Ves, Sklenařice a Makov, základ pozdějších Pasek (157 osob). Z roku 1654 pochází tzv. berní rula, obsahující soupis všech poddaných, jejich pozemkového majetku, dobytka, potahů i seznam provozovaných živností. Ve Vysokém byly tehdy pusté grunty Krejčovský a Štětinovský, další byly ve Tříči, Staré Vsi a Sklenařicích. Jejich majitelé patrně sběhli pro víru.
Rekatolizace narážela v těchto končinách na značné překážky, jak si stěžuje hrabě Mikuláš Desfours v závěru seznamu poddaných podle víry z roku 1651: „Co se licí nekatolických dotýče...zdali jaká naděje k zapsání jich (jako katolíků)... jest věc nemožná, poněvadž při těch horách lidé valně zhovadilí a téměř jako dravci jsou..." Roku 1656 zaznamenán je ve Vysokém prodej chalupy uprchlého pro víru. V seznamu nekajících, kteří nechodili ke zpovědi, je v letech 1682 - 1683 zaznamenáno 15 osob ze Sklenařic, 13 ze Tříče a jen dvě z Vysokého. Ještě 1736 a 1737 byly vydány patenty „proti handlířům ze Saska, Vratislavi, Norimberka, donášejícím do Čech kacířské knihy".
Osvobození od roboty ruční i jízdné udělil městu Vysokému roku 1960 hrabě Mikuláš Desfours. Zůstaly však služby při honech a dosavadní dávky a platy.
Hrdelní právo města Vysokého bylo obnoveno popravou vykonanou 22. září 1690 na Jakubu Kroupovi, zloději a psanci zemském z Bozkova. Vysočtí si ho k tomu vyžádali od Semilských, jímž to nemělo „v ničem na újmu práva jejich bejti". Poprava oběšením byla vykonána na Šibeničním vrchu při staré cestě do Roprachtic, kde je socha Máří Magdalény. Roku 1707 byl obnoven pranýř. Ještě počátkem 19. století byli před dveře kostela stavěny osoby, které šidily délku příze.
Prospěch města měl na zřeteli zejména primas Mikuláš Nečásek. Roku 1700 došlo k obnově cechů zaniklých asi za třicetileté války. Obnoveny tehdy cechy řemesla krejčovského, ševcovského a osmi sdružených řemesel. Pekaři, mlynáři a pernikáři spojili se v cech roku 1713.